

ಭಗವದ್ಗೀತಾ ಚಿಂತನ

ಅರ್ಜುನನ ವಿಷಾದ

ಸ್ವಾಮಿ ನಿತ್ಯಸ್ಥಾನಂದ

ಗೀತೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು "ಅರ್ಜುನ ವಿಷಾದ ಯೋಗ" ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಅರ್ಜುನನ ವಿಷಾದವೇ ಗೀತೋಪದೇಶಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು; ಅವನ ವಿಷಾದದ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಗೀತೋಪದೇಶದ ಕಮಲೋದಯವಾಯಿತು. ಅವನ ವಿಷಾದವೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಾದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅರ್ಜುನ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ, "ನನ್ನ ರಥವನ್ನು ಉಭಯ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನಿಲ್ಲಿಸು. ನನ್ನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವರನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ದರ್ಪದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು, ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು, ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಜಯ ಗಳಿಸುವವನು ಎಂಬಂತೆ ಮಾತ್ರ ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಈ ಅಹಂಕಾರ ಮರ್ದನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೀತೋಪದೇಶ ನಡೆಯುವುದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥದ ಮೇಲೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಾರಥಿಯಾಗಿ. ರಥಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡುತ್ತಾನೆ - ರಣರಂಗದ ನಡುವೆ. ದೇಹವೇ ರಥ. ರಥಿಯಾದ ಅರ್ಜುನ ಜೀವಾತ್ಮ, ಕುದುರೆಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಬುದ್ಧಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಗುರುವಾಗಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ತೇಷಾಂ ಸತತಯುಕ್ತಾನಾಂ ಭಜತಾಂ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕಮ್ |
ದದಾಮಿ ಬುದ್ಧಿಯೋಗಂ ತಂ ಯೇನ ಮಾಮುಪಯಾಂತಿ ತೇ ||

"ಸಾಧನತತ್ಪರರೂ. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವವರೂ ಆದ ನನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆ ಬುದ್ಧಿಯೋಗವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರಿಂದ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ."

ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಕಾಂಶದಿಂದ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಿಯ ಕುದುರೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ರಣರಂಗವು ಜೀವನ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಬದುಕಿನ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸೋಲುತ್ತೇವೆ, ಹತಾಶರಾಗುತ್ತೇವೆ, ನಾವು

ಮೈಸೂರು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಮದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪಾದಕರು.

ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವುದೆಲ್ಲ ಕೈಬಿಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ತೀವ್ರ ವಿಷಾದದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಷಾದವೂ ಯೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಜುನನು ಸೈನ್ಯದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ತನ್ನ ಸ್ವಬಾಂಧವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸ್ವಜನ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೌರವರ ಬೃಹತ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು, ತಾನು ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳುಕು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಹಾ ಹಾನಿಯನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಅವನು ಶೋಕಾವಿಷ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶೋಕ, ಮೋಹ, ಭಯ ಮುಂತಾದ ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳು ಅವನ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ :

"ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣ, ಯುದ್ಧಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ಈ ಸ್ವಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಅವಯವಗಳು ಕುಗ್ಗುತ್ತಿವೆ ಮತ್ತು ಮುಖವು ಬಾಡುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡುಕವೂ ಶೋಮಾಂಚನವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೈಯಿಂದ ಗಾಂಡೀವವು ಜಾರುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮವೂ ಬಹಳ ಸುಡುತ್ತಿದೆ. ನನಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೂ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲತೆಯಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತು ನಾನು ಅಮಂಗಳಸೂಚಕವಾದ ಶಕುನಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ."

ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಭಾವೋದ್ವೇಗವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾವೋದ್ವೇಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತು ನಡುಗುವುದು, ಓದುವುದಕ್ಕಾಗದೇ ಇರುವುದು, ಬಾಯಿ ರುಚಿಸದೇ ಇರುವುದು - ಇತ್ಯಾದಿ ಭೌತಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಗ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸ್ವವಶನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರವಶನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ದೇಹಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆಯಿಂದ (negative emotion) ಶಕ್ತಿ ಸೋರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೊಲಕಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ನೀರು ಬಿಲದ ಮೂಲಕ ಹೊರಟುಹೋಗುವಂತೆ. "ಆಸಹನೆ (resentment) ಎಂಬ ಭಾವ ವಿಕಾರದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಮತ್ತಾವುದೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನುಂಗಿ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ನೀಡೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (Nothing consumes a man more quickly than the passion of resentment). ಇತರರ ಸಂಪತ್ತು, ಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಸಹನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇತರರ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡು ಉಂಟಾಗುವ ಅಸಹನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಹಾನಿಕರ. ನಾವು ಎಷ್ಟೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನ

ನಡೆಸಿದರೂ ಈ ರೀತಿಯ ಆಸುನುಸುಂದ ನಮಗೆ ನಾವೇ ನರಕವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಸಾಧು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಆಶ್ರಮದ ಎದುರುಗಡೆಯೇ ಒಬ್ಬಳು ವೇಶ್ಯೆ ಇರುತ್ತಾಳೆ. ಸಾಧು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನವನ್ನೇ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ, ತಪ್ಪವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದರ ಕಡೆಗೇ ಅವನ ಗಮನ. ಆಕೆಯ ಕೆಟ್ಟ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತೇ ಅವನಿಗೆ ಚಿಂತನೆ. ಆಗಾಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದು, “ಇಂತಹ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ ನೀನು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯೆ” ಎಂದು ಬೈದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ವೇಶ್ಯೆಯಾದರೂ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಪಾರುಮಾಡೆಂದು ದೇವರನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇಬ್ಬರ ದೇಹತ್ಯಾಗವಾದಾಗ ಸಾಧು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ವೇಶ್ಯೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಸ್ವಜನಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ - ಅವನಿಗೆ ನನ್ನವರೆಂಬ ಮಮಕಾರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮಗನೇ ಕೊಲೆಯ ಆಪಾದನೆಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ಕೃಪಯಾ ಪರಯಾವಿಷ್ಟ ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಜನ ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯ ವನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟು ಸಮಾಜದ ಹಿತವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾವು ನಮ್ಮ ಜೈವಿಕ ಅಥವಾ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯ ದಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೊದಲು ಮನೆಯವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸಬೇಕು, ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿ ಮನೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಆಚೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರೀತಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಅದು ಮನೆಗೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಿಡಬಾರದು. ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅದು ಮಣ್ಣಿನೊಳಗೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿರದೆ ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ವಿಶಾಲವೃಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ಒಳಗಡೆಯೇ ಉಳಿದರೆ ಹಾಗೆ ಬೆಳೆಯಲಾರದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪರಿಸರ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಅವನು ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಲಯವನ್ನು ದಾಟಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅವನು ಮನೆ ಬಿಡಬೇಕೆಂದಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದವರೊಡನಿದ್ದೂ ಅವನು ವಿಶ್ವ ಕುಟುಂಬಿಯಾಗಬೇಕು - ನಿಕೇತನನಾಗಿದ್ದೂ ಅನಿಕೇತನನಾಗಿರಬೇಕು.

ಅರ್ಜುನ ವೈರಾಗ್ಯದ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ:

ನ ಕಾಂಕ್ಷೇ ವಿಜಯಂ ಕೃಷ್ಣ ನ ಚ ರಾಜ್ಯಂ ಸುಖಾನಿ ಚ |
ಕಿಂ ನೋ ರಾಜ್ಯೇನ ಗೋವಿಂದ ಕಿಂ ಭೋಗೈರ್ಜೀವಿತೇನ ವಾ ||

“ನನಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವೂ ಬೇಡ, ರಾಜ್ಯವೂ ಬೇಡ, ಸುಖವೂ ಬೇಡ. ಹೇ ಗೋವಿಂದ, ರಾಜ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ, ಭೋಗದಿಂದಾಗಲಿ, ಜೀವನದಿಂದಾಗಲಿ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?”

ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಆಹಾರದ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಯಿಸುವ ಸಮಯವನ್ನೂ, ಹಣವನ್ನೂ ತನ್ನ ಆಲೋಚನೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಭಾವಪುಬ್ಧಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಖಾಯಿಲೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ.

-ಕ್ಯಾಥರಿನ್ ಪಾಂಡರ್
(The Healing Secret of Ages)

ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ವೈರಾಗ್ಯ ಯಥಾರ್ಥವಾದುದಲ್ಲ. ಬಂಧು ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದಲೂ, ಭಯದಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟಿದ ವೈರಾಗ್ಯ. ಇದು ಮರ್ಕಟ ವೈರಾಗ್ಯದಂತೆ. ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಯುವಕನಿಗೆ ಒಂದು ದುರ್ಘಟನೆಯ ಪರಿಣಾಮ ವಾಗಿ ತೀವ್ರ ವೈರಾಗ್ಯ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಮನೆ ಸೆರೆಮನೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಧುಮಿತ್ರರೆಲ್ಲ ಶತ್ರುಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಸುಖ ವಿಷಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದಿನ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳದೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಶಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಂಧುಗಳು ದುಃಖಪೀಡಿತರಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗಾಗಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾರೆ, ಎಲ್ಲ ದೇವರಿಗೂ ಹರಕೆ ಹೊರುತ್ತಾರೆ, ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದ ರಿಂದಲೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಗಳ ನಂತರ ಆ ಪರಮ ವೈರಾಗಿ ಯುವಕನಿಂದ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ: “ನನಗಾಗಿ ನೀವಾರೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿದೆ, ಸುಖವಾಗಿವೇನೆ.”

ಯಾವುದಾದರೂ ದುರ್ಘಟನೆ, ಅಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಮಾಸಾದ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೈರಾಗ್ಯ, ಸಂನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ದುರ್ಬಲರಿಗಲ್ಲ, ಏನೂ ಕೈಲಾಗದವರಿಗಲ್ಲ. ಯಶಸ್ವೀ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದವರು ಮಾತ್ರ ಸಂನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನದ ರಣರಂಗ ದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗುವವರಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನದು ವೈರಾಗ್ಯವಲ್ಲ, ಪಲಾಯನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಅನೇಕ ಸಾಧಕರು ವೈರಾಗ್ಯ ಸಮುಪಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ಧ್ಯಾನಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕಿಂತ ತನ್ನಿಗಾದ ಮೇಲೆ ಧ್ಯಾನ ಜೀವನ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ತೀವ್ರತರ ಚಟುಚಟಕಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಈ ಸ್ವಜನವ್ಯಾಮೋಹ ಕೌರವರಿಂದಾದ ಎಲ್ಲ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಜುನ ಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವ. “ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿ”ಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುರಥ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ವವರ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸುರಥ ಎಂಬ ರಾಜನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕೋಶಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಜನರಿಗಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅವರ ಗತಿಯೇನು ಎಂದು ವಿಲಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ವರ್ತಕನು ತನ್ನ ಕುಟುಂಬ

ದವರಿಂದಲೇ ಕಾಡಿಗೆ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ್ಯೂ ಅವರ ಮೇಲಿನ ಮಮಕಾರ ದಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾಮಾಯೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ:

ಜ್ಞಾನಿನಾಮಪಿ ಚೇತಾಂಸಿ ದೇವೀ ಭಗವತೀ ಹಿ ಸಾ |
ಬಲಾದಾಕೃಷ್ಯ ಮೋಹಾಯ ಮಹಾಮಾಯಾ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ||
ಮಹಾಮಾಯಾ ಪ್ರಭಾವೇಣ ಸಂಸಾರಸ್ಥಿತಿಕಾರಿಣಾ ||

“ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ದೇವಿ ಭಗವತಿಯಾದ ಮಹಾಮಾಯೆಯು ಬಲವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸಂಸಾರಸ್ಥಿತಿಗೆ ಈ ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣ.”^೧

ಸಂಸಾರವು ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮಮಕಾರವು ಅವಶ್ಯಕ. ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಸಂಸಾರಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ನೀವೆಲ್ಲ ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಆಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ, ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಪಗಡೆಯಾಟದ ಕಾಯಿ ಹಣ್ಣಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನು ಆಡುವಂತಿಲ್ಲ.” ಆದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದೇ? ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ: ಜಗನ್ನಾತೆಯು ಗಾಳಿಪಟವನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿರುವಳು. ನಾವೆಲ್ಲ ಈ ಗಾಳಿಪಟಗಳು. ಒಂದು ಪಟ ಕೈ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾರಿಹೋದರೆ ಜಗನ್ನಾತೆ ಕೈಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಾಳಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇರಬೇಕು, ಕಾಯಿ ಹಣ್ಣಾಗುವುದನ್ನು ಬಯಸಬೇಕು. ಕಾಯಿ ಹಣ್ಣಾದರೆ ಆಟವೇ ಮುಗಿಯುವುದೆಂದು ಅದು ಹಣ್ಣಾಗುವುದೇ ಬೇಡವೆಂದರೆ ಆಟ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ, ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ ಸೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: ಜಗತಃ ಸ್ಥಿತಿಕಾರಣಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಭ್ಯುದಯನಿಶ್ರೇಯಸಹೇತುಃ ಯಃ ಸ ಧರ್ಮಃ - “ಜೀವಿಗಳ ಭೌತಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ (ಅಭ್ಯುದಯ) ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ (ನಿಶ್ರೇಯಸ್) ಕಾರಣವಾದುದು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದು ಯಾವುದೋ ಅದೇ ಧರ್ಮ.”^೨

ಅರ್ಜುನನ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ದಯೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತಚಿಂತನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಯುದ್ಧದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಯುದ್ಧದಿಂದ ಕುಲಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಕುಲಕ್ಷಯದಿಂದ ಕುಲಧರ್ಮ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ನಷ್ಟದಿಂದ ಅಧರ್ಮ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಯರ ಶೀಲವು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೆಟ್ಟುಹೋದರೆ ವರ್ಣಸಂಕರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಈ ವರ್ಣಸಂಕರದಿಂದ ಸಮಾಜವು ನರಕ ಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಜರ್ಮನ್ ಗಾದೆಯ ಮಾತಿದೆ: “ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಮೂರು ದಳಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ: ಅಂಗ ಏಕಲರ ದಳ, ಗೋಳಾಟದ ದಳ ಮತ್ತು ಕಳ್ಳರ ದಳ.”

ವಿವೇಕಾನಂದರೂ ಯುದ್ಧದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

“ನಾನು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಂತೆಲ್ಲ ಅಸಹನೆ, ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಾನವನು ಮಾನವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಲಾರ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ... ನನಗನಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುದ್ಧವೂ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸುವ ಬದಲು ಅದನ್ನು ಐವತ್ತು ವರ್ಷ ಒಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದೆ.”^೩

ಆದರೆ ಅರ್ಜುನನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ಮಾನವಹಿತಚಿಂತನೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ವಜನಪ್ರೇಮ, ಯುದ್ಧದ ಭಯ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೇ ಅವನ ಪೊಳ್ಳು ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಎಷ್ಟೋ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತು ದೋಷಗಳು ಉದಾತ್ತ ಚಿಂತನೆಗಳ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಮಗರಿವಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ತತ್ವೈಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು ಇತರರಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ನಮಗಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮನ್ನೇ ನಾವು ವಂಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇತರರ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋಭಾವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹಿತಚಿಂತನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷಸಾಧನೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿತಚಿಂತನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆ ಸೇವಾಸಕ್ತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ, ಭಾವಪ್ರಚಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಶತ್ರುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆ ಶತ್ರುಗಳು ಗೆರಿಲ್ಲಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸಿರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎರಗುತ್ತಾರೆ. ಪೈಥಾಗೊರಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ: “ಐದು ವಿಷಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಾವು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ: ಶಾರೀರಿಕ ದೋಷಗಳು, ಮನಸ್ಸಿನ ಅಜ್ಞಾನಗಳು, ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳು, ಅನಾಗರಿಕ ಕೃತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಲಹಗಳು.”

ಅರ್ಜುನನು ನಿಜವಾದ ದಯೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಂತಹ ವಿಷಾದದ ಸ್ಥಿತಿ ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರೀತಿ, ದಯೆ ಮುಂತಾದ ಸದ್ಭಾವಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನೀಯುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ದೇಹಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುತ್ತವೆ. “ಪ್ರೀತಿ ಎಂದಿಗೂ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾದ ದಯೆಯಿಂದ ಇತರರಿಗಾಗಿ ಮರುಗಿದಾಗಲೂ, ಅದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆನಂದವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೃದಯವೈಶಾಲ್ಯತೆಯಿಂದ ಬರುವಂತಹುದು, ಹೃದಯವೈಶಾಲ್ಯತೆ ಎಂದಿಗೂ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ವಿಷಾದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ತನ್ನ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕಿಂಕರ್ತವ್ಯವಿಮೂಢನಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಹೀತನೇ ಪದೇಶಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕರಗಳು:

೧. ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ೧೦:೧೦; ೨. ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ೧:೩೨; ೩. ಶ್ರೀಮಾರ್ಗ ಸಪ್ತಶತೀ, ೧:೧೨:೫೫, ೫೬ ೪. ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಭಾಷ್ಯ, ಉಪೋದ್ವಾತ ೫. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿ, ೭:೨೯೦